

ARMENIA

MAGYAR-ÖRMÉNY HAVI SZEMLE.

Felelős szerkesztő és kiadó-tulajdonos:

SZONGOTT KRISTÓF.

SZAMOSÚJVÁR,

Todorán Endre „Aurora“ könyvnyomdája.
1901.

T a r t a l o m.

- A velencei szent Lázár-szigeti örmény kolostor. II.* — A mechithárista congregatio megalapításának kétszázados fordulója alkalmából. — Dr. Molnár Antaltól.
- Elhagyott templom* (költemény). — Merza Gyulától.
- Világosító-Szt-Gergely taglaló egyházi beszédei.* — Szongott Kristóftól.
- Örmény irodalom az ötödik században.* — Dr. Patrubány Lukáestól.
- Polgármesterválasztás Szamosújvártt.* — Sz. K.-tól.
- Megyénk tudományos társulata — Szamosújvártt.* — Sz. K.-tól.
- Adalékok Örményország ókori földrajzához. I.* — Kiszely Károlytól.
- Örményország.* — („A kath. hitejlesztés lapjai“).

KISEBB KÖZLEMÉNYEK.

- Téritő apostolunk.
Világosító-Szt-Gergely ereklyéje.
Melchon chán.

IRODALOM ÉS MŰVÉSZET.

- Szamosújvár monográfiája.
A rom-kápolna.
„Pro Armenia“.

KÖZGAZDASÁGI ÉLET.

- Magyar vállalat Örményországban.
Új orosz vasútterv.
A „Szolnok-Doboka.“

MI UJSÁG AZ ÖRMÉNY VILÁGBAN?

- Seliková Mártha alapítványai.
Megérdemlett kitüntetés.

Az „Armenia“ előfizetési ára egész évre 8 korona, fél évre 4 korona egyes füzet ára 80 fillér.

A folyó **Július** havában kerül ki sajtó alól lapunk szerkesztőjének nagy munkája, mely ezt a címet viseli: „Szamosújvár szabad kir. város monográfiája“ — három kötetben, több mint 200 képpel illusztrálva. Ára a három kötetnek 15 korona.

Szamosújvártt, 1901. július hó 1.

Az „Armenia“ szerkesztője.

Mechithárista atyák egyházi díszöllönyben Szent-Lázár szigetén.

A velencei szent Lázár-szigeti örmény kolostor.

— A mechithárista congregatio megalapításának két évszázados fordulója alkalmából. —

II.

A szent Lázár-szigeti kolostor építésére fordított gondosság nem tartotta vissza Mechithárt attól, a mire nemesen megfutott életpályája minden szakában lankadatlan buzgósággal törekedett, a nevelésétől az örmény ifjúságnak, mely évről-évre nagyobbodó számmal gyülekezett köréje. Példát adott a munkálkodásban s pihenő óráit is a tanulmányoknak szentelte. Imádságos, theologiai és irodalmi munkák átültetései jelentek meg ügyes vezetése alatt s a nyomda, melyet magában a kolostorban alapított, csakhamar számos könyvet bocsátott közre, a melyeket még az ő életében szétvittek Konstantinápolyba, Ázsiába,

mindenfelé, a hol az örmény nemzet szétszórt ivadéka új hazára találtak.

A kolostor teljesen felépült 1740-ben, még a megalapítójának az életében, a mint erről tanúságot tesz a refectorium bejáratánál elhelyezett következő felirat:

Fuit hoc monasterium totum
Tempore Mechitar Petri ex Sebaste
I. Abbatis exstructum An. 1740

Néhány évvel azután, hogy Mechithár befejezte a magára vállalt nagy munkát, súlyos betegség vett erőt rajta. Három évig bámulatós türelemmel viselte el a nagy physicali fájdalmakat, melyeknek enyhítésére képtelen volt az orvosi tudomány. Végre 1749 apr. 27-én, hetvennégy éves korában visszaadta lelkét Istenének sivás-i Mechithár apát, utolsó órájában is a Mindenható védelmébe ajánlván a congregatio tagjait. Földi maradványait a kolostor kápolnájának nagy oltára lábainál helyezték el s egyszerű kölap jelöli a helyet, a hol a szent főpaprak hamvai porladoznak. Ettől az időtől kezdve szent Lázár szerzetesei a nagy alapítónak örök emlékezetére a mechitharisták nevét vették fel.

Az apáti székből Mechithárt konstantinályi Melkhon (Menyhért) István követte. Az ő lelki vezetésének ideje alatt néhány mechitharista szerzetes, eltérő véleményben lévén társaitól a szerzetesi szervezetet illető több rendbeli kérdésre nézve, megvált tőlük s Bábik vezetése alatt előbb Triesztben, majd Bécsben külön rendházakat alapított, a melyek egyébként ugyanazt a nevet viselik s ugyanarra a célra törekszenek, mint a szent Lázár-szigeti congregatio.

Melkhon az 1800-ik évben elhunyt s helyét az Erdélybe költözött örménységnek egyik jeles, nagytudományú fia, Kövér-Ákoncz István fglalta el. Ő volt az első apát, a ki egyúttal az érseki méltóságot is viselte, a melylyel a római szentszék ruházta fel. Ő alatta súlyos megpróbáltatásokon esett át a szent Lázár-szigeti congregatio. Napoleon Bonaparte egyik diadalt, a másik után aratván az olaszországi harcmezőkön, meghódította Velenczét is s véget vetett a köztársaságnak. A hódító eltörülte Olaszországban a szerzetesek rendházait s már-már ugyanez a sors érte az örmények kolostorát is. A Gondviselés azonban megóvta

öket ettől a csapástól. Nemzetiségükre s az intézménynek tudományos jellegére és irányzatára való tekintettel megnyerték a mechitháristák az engedélyt arra, hogy akadémiává alakulhassanak át, a mely czimet teljesen indokolttá tették a congregatio számos tagjának oknyomozó és kritikai tanulmányai. A bölcs Kövér-Ákonecznak sikerült ily módon megmenteni az örmény kolostort attól a pusztulástól, mely Olaszországnak összes többi rendházait érte. A nélkül, hogy bármit is változtatott volna a mechitháristák szerzetesi szervezetén, még egy czimet fűzhetett hozzá azokhoz, melyekkel az egyház elismerése és fajrokonaik hálája már felruházta a szent Lázár-szigeti atyákat.

Huszonnégy esztendei gondos és szerencsés kormányzás után, 1824-ben Somal-i Sukias váltotta fel Kövér-Ákonecz Istvánt az apáti és érseki kettős méltóságban. Ő alatta a tudományos tekintélynek magas fokára emelkedett a mechitharista congregatio. Ez a nagyérdemű főpap a tudományos buvárkodás terén maga járt elől példaadással és munkával s beleoltotta szerzetes-társaiba is a tudományok szeretetét. Vezetése alatt kiváló irodalmi és tudományos művek jelentek meg a szent Lázár-szigeti nyomdában, az örmény classicusok iratai, melyeknek nagy része addig kiadatlan volt, az idegen irodalmak remekei stb. S az a lendület, melyet a mechitháristák irodalmi tevékenységének Sukias — maga is jeles író és kiváló kriticus — adott, nem is csökkent azóta napjainkig. Még a Sukias kormányzata idejében alapították meg Velenczében és Paduában a két nemzeti collegiumot. A jeles férfiú 1846-ban jobb létre költözött. A mechitharista congregatio élén Hurmuz György váltotta fel, a ki intronisatioja alkalmával felvette a siuniaí érseki czimet, a melyet már elődeinek egynémelyike is viselt.

* * *

A mint gondolánk aczél-orra hozzáér a márványlépcsőhöz, melyet a lagunák átlátszó hullámai fürösztenek, megnyílik a kolostor ajtaja s fákkal és virágokkal borított előcsarnokba lép a látogató. Csakhamar odaérkezik egy mechitharista atya a keleti szerzetesek fekete öltönyében, melyet derékben bőr-öv fog át, a melyhez olvasó van fűzve.

Ez a kalauz, a kinek kötelessége a látogatót végig vezetni a kolostor belsejében, megmutatni az idegeneknek mindent, a templomot, a könyvtárt, a gyűjteményeket, a nyomdát és a kerteket.

A congregatio mintegy hatvan tagból áll, a főapát vezetése alatt, a ki siuniai érseki czímet visel. A lelkiekben s a rendház administratiojában szűkebb tanács, melynek tagjait a rend káptalanja választja, segítségére van a főapátnak. A mechitharista atyák foglalkozása az oktatás gondjai, tudományos és irodalmi tevékenység, a nyomdára való felügyelet s a kolostor anyagi ügyei közt oszlik meg. A nyomda termékei szolgáltatják a congregationnak fő jövedelmi forrását, ezekből fedezik a növendékek nevelési költségeinek legnagyobb részét is. Jelentékeny része az atyáknak Velenczében, sőt a külföldön is, Konstantinápolyban, Párisban és más helyeken tartózkodik, vagy pedig mint missionarius folytatja a congregatio nagy alapítójának a művét.

Belépve ebbe a nyugalmas és magányos lakba, melynek csöndjét misem zavarja meg, csak a nagy cyprusfák leveleit mozgató szélnek a suttogása s a parton megtörő hullámoknak a mormogása, arcadokkal körülfogott kerten megyünk át. Széles lépcsők vezetnek fel a folyosókra. Nyitott ablakain át megpillantjuk a Lidon hosszú profiljét, mely mintegy bezárja a látóhatárt s mintegy gátot vet az adriai tenger kéklő hullámainak.

A kolostor temploma gót stylben épült. Benyilójában két siremlék áll. A jobb felől levő földi maradványait földi Zuchola Konstantinnak, a szent Lázár-szigeti kórház gondnokának még a mechitharisták bejövetele előtti időben, a mint az kitünik a következő, négy latin versorból álló feliratról:

Hoc probus et sapiens ortus de prole Zuchola
Clauditur in tumulo, cui Constantinus in urbe
Nomen erat, Lazari curator, amator et almi
Compatiens inopum, Domine in honore superni.

A baloldalon levő fehér márvány siremléket Ráfáel Sándor lovag, Ráfáel Ede gazdag indiai örménynek idősebbik fia emelte, elhunyt atyjának az emlékezetére, a ki meg-

alapítója s jótévője volt a nevét viselő collegiumnak Velenczében, a régi Zenobio-palotában, a dei Carmini városrészben. A templom külső ajtajának két oldalán egy örmény és egy latin felirat annak a látogatásnak az emlékét örökíti meg, a melyet VII. Pius pápa az 1800-ik esztendő folyamán tett a mechitharisták szent Lázár-szigeti kolostorában.)

— A befejező közlemény jövő füzetünkben. —

Dr. Molnár Antal.

Elhagyott templom.

A pafy-vár alatt,
A Küküllő táján,
Kis kápolna maradt
Múlt időkből árván.

Az örmény elődök
Lelki vigaszára,
Felirat vésődött
Ives kapujára.

S ha a folyó tükre
Megesillan napkeltén,
Szép örmény betükre
Verődik a napfény.

Hajdan Ebesfalván,
— Csaknem kétszáz éve —
Az első saragán
Innen szállt az Égbe.

S most véggyengülésben
Elnémult a tornya,
Mintha harang ott fenn
Soha se lett volna.

1) Victor Langlois: Notice sur le couvent armenien de l'île S. Lazare de Venise. Venise, Typographie de Saint Lazare, 1863.

Csöndes haldoklásán
Nem segít a zsoldár,
A romboló csákány
Prédájára les már.

Keresztes sas kering,
Könye hull a romra,
Lám az Árdziv megint
Eljött bucsuzóra.

Pusztító enyészet
Okait kutatja...
Ősi szent emlékek
Porait siratja.

Méza Gyula.

Világosító-Szt-Gergely taglaló egyházi beszédei.

Az idén Világosító-Szt-Gergely napját jún. 22-én (szombat) ültük; azért ez a közlemény alkalmoszerű...

Szt-Gergely, miután a mély veremből kivették, lakása köré gyűjtötte a népet a királyllyal és az országnagyokkal együtt, és azt hatvanöt napig szakadatlanul a vallás tanaira tanította; ezen idő alatt mindnyájan böjtöltek. Hogy mind arról, mire Szt-Gergely a tengernépet, mely az igazság iránt való szeretetből gyűlt körébe, tanította, rövid átnézetet szerezhessünk, taglaló egyházi beszédei (homiliái) különböző tárgyainak tartalmát itt közre is adom:

1. A Szent-Háromság. Az ég és föld teremtése.
2. Az angyalok és az első ember teremtése.
3. Az ember hasonlatossága Istennel és az ember szabad akarata.
4. Ádám bünbeesése a paradicsomban.
5. Ádám fiainak születése és az első patriarkhák.
6. Noe bárkájának építése és a világ elpusztítása a vízözön által.
7. A bábéli torony építése és a nyelvek különbsége.
8. Ábrahám hivatása, Isten megjelenése és az Izsáknak tett ígéret.

9. Jákob látja az Urat; az élelem hiánya miatt fiához Józsefhez megy Egyiptomba.

10. Izrael fiainak sanyarú szolgálása Egyiptomban; Mózes kivezeti az izraelitákat ebből az országból a pusztába.

11. Jákob fiai birtokukba veszik Palestinát. A birák kormányzása és Dávid birodalma.

12. Isten megjelenik a proféták (látnokok) előtt különböző helyeken és az ör-angyalok.

13. Izrael fiainak megszabadítása az egyiptomi szolgálástól és a bálvány-imádás.

14. Izrael fiainak babyloni fogsága; de 70 év múlva kiszabadulnak és a templomot ismét helyreállítják.

15. A proféták megjósolják Krisztusnak eljövetelét a földre, üldöztetését és halálát.

16. Az ok, hogy miért késlekedett Krisztus lejönni a földre.

17. Istennek láthatatlan természete; az igazak és proféták előtt különböző alakban jelenik meg, hogy az emberi gyöngeségnek erőt kölcsönözzön.

18. A Szent-Háromság egy Istenről szóló katolikus hitvallás.

19. Az Egyszülött lejövetele e világra és fogantatása.

20. Krisztus lejövetele által teljesezésbe mennek a patriarkhák és proféták jóvendőlései.

21. Krisztus megtestesülése.

22. Jézus Krisztus születése és örökké tartó uralma, melyről a proféták jósoltak.

23. Krisztus körülmetélése és futása Egyiptomba.

24. Krisztus Egyiptomból visszatér Názárethbe, 12 éves korában csodateljes módon tanítja Jeruzsálemben az irástudókat.

25. János megkereszteli Krisztust; a keresztség szentségének beiktatása az új törvénybe.

26. A Szent-Lélek lejövetele galamb képében és az Atya-Isten bizonyága Krisztus megkeresztelésekor.

27. Krisztus, János által történt megkereszteltetésével örökös papnak, királynak és profétának nevezetik.

28. János bizonyágtétele Jézusról, hogy Ez Krisztus.

29. A proféták bizonyágtételei arról, hogy Krisztus Ura, Pásztor és Birája mindeneknek.

30. Szt-Péter, András, Jakab és János meghívása az apostolságra és Jézus Krisztus isteni csodatettei.

31. Nyomatékos parancs arra, hogy mindenki keresztelkedjék meg. A hívők Krisztus által üdvözülnek, a hitetlenek elkárhoznak.

32. Krisztus összegyűjti a tizenkét apostolt és 72 tanítványát és a Szt-Lélek eljövetelét adja nekik tudokra.

33. Krisztus megjövendöli szenvedéseit, halálát és feltámadását; mennyei Atyjához intézett imája, mit az olajfák hegyén végzett.

34. Péter vallomást tesz arról, hogy Jézus Krisztus Isten, Ki őt anyaszentegyházának alapkövévé teszi és kezébe adja a mennyország kulcsait. Krisztus ismét eljön a világ végeztével.

35. Krisztus szenvedései, melyeket önszántából vállalt magára, és üdvhozó kereszthalála.

36. Krisztus eltemetése és dicsőséges föltámadása.

37. Krisztus zárt ajtónál jelenik meg tanítványai előtt.

38. Krisztus megjelenik tanítványai előtt a genezarethi tón (galileai tenger); mennybemenetele; a Szt-Lélek leszállása az összegyűlt apostolokra.

39. A profétáknak a Szt-Lélek eljövételére vonatkozó jövendölései.

40. A hívőknek Isten lelki javakat ígért, a hitetlenek büntetésben fognak részesülni.

41. Minden ember jótettét megjutalmazza és gonosz tettét megbünteti — az Ur.

42. A bálványképek és ezek imádásának csalfasága; a pogányok örökös elkárhozása.

43. A test feltámadása alkalmával örökös dicsőségben fogja részesíteni Krisztus a hívőket.

44. A bűnbánók már e földön bocsánatot nyernek; a megátalkodottak elkerülhetlen megbüntetése.

45. A sodomiták általános istentelensége és ezeknek tűz által való megbüntetése.

46. Szt-Gergely vigasztalja a népet, hogy az bocsánatot fog nyerni azért, hogy a szent szüzeket (Ripszima, Gájánná...) tudatlanságból megölte. És bátorítja azt, hogy oltalmat az Isten irgalmasságánál keressen.

47. Az esőhozó tüzes felhő képe az Isten irgalmasságának a bűnbánókkal szemben és Isten haragjának jele a megátalkodottakkal szemben.

48. Az Isten megjelenése sugárzó tüzes felhő alakjában, bizonyító-jel arra, hogy így fogja az Ur az igazakat felvilágosítani és a bűnösöket tönkre tenni.

49. Az első századokban azért büntetettek az istentelenek, hogy tanulságul szolgáljanak a jövő időknek.

50. Szent-Ripszima és társnőinek boldog dicsősége és ezeknek szószólása Isten előtt.

51. Az Ige leszállása, hogy a hívőket felvilágosítsa és az eretnekeket megsemmisítse.

52. Krisztus túlságos jósága a bűnösöket a mennyországba hívja.

53. A babeli zavar a bűnös emberi nemnek képe.

54. Az apostolok és a vértanúk hitszilárdsága buzdítson bennünket arra, hogy vallomást tegyünk az igaz hítről.

55. Krisztus az emberi-nem megváltása által teljesíti Atyjának akaratát és jogot szerez a szent apostoloknak és minden igaz hívőnek arra, hogy Istennek, az Atyának fia lehessen.

56. Krisztusnak emberré kellett lennie, hogy megváltsa a világot. A szent vértanúk teste, melyek a mennyországért kínzást, halált állottak ki, — a Szent-Lélek lakóhelyei.

57. Urunk következő szavainak megmagyarázása: „Legyetek okosak, mint a kígyók és egyszerűek, mint a galambok.”

58. Az igazak, mint a galambok, fel fognak szállani az égbe.

59. Elmélkedés a felett, hogy miért szállott a Szt-Lélek pünkösdi napján az összegyűlt apostolokra tüzes nyelvek alakjában.

60. Az emberek istentelensége miatt zavarodtak meg a nyelvek Babilonnál.

61. A Szt-Háromság titkos megjelenése az ó- és újkorban.

62. A babeli torony összehasonlítása Krisztus életadó keresztjével.

63. Az apostolok a kínzást és a halált szívesen eltűrték, hogy utat-módot nyújtsanak az embereknek arra, hogy miként kerüljék el az örökös halált.

64. Mivel az apostolok az élet igéjét az egész világnak hirdették, az érez-harsonákhoz hasonlítanak.

65. A növények és fák kihajtása szépen jelképezi a testeknek a dolgok végén való általános feltámadását.

66. A mint tavasszal a virágok és tuskék saját természetükkel jönnek elő: úgy az igazak és bűnösök is cselekedeteikkel fognak feltámadni.

67. A terméketlen fügefa kiszáradása azt jelképezi, hogy a bűnösök az utolsó ítéletkor kárhözatra vettetnek.

68. A madarak éneke tavasz közeledtével a feltámadás harsonájának hívását jelenti.

69. Krisztus apostolai, kik minden helyen prédikáltak, a lelki kegyelem és tudomány oly mérvű bőségében részesültek, mint azt a proféták megjósolták.

70. Elmélkedés a fölött, hogy Isten a világot hat nap alatt teremtette és a hetedik napon megnyugodott.

71. Az isteni kegyelemnek későbbi elterjedése az emberek között, a proféták jóvendőlése szerint.

72. Az apostolok csodatevő ereje, midőn az isteni tannal és kegyelemmel a mindenséget felvilágosítják.

73. Krisztus apostolainak magasabb hatalma és türelmök az üldöztetések között.

74. Az apostolok eloszlása az egész világon, hogy az élet igéjét hirdessék.

75. Irott átadása az evangéliumi tannak négy különböző könyvben, a Szt-Léleknek ugyanazon sugallása által.

76. Az apostolok a Szt-Lélek kinyilatkoztatása következtében elismerik, hogy egy Istenben három személy van.

77. Az apostolok egyetértése a hittanban arról tesz tanúságot, hogy a kegyelem ajándékát ugyanazon Szt Lélektől nyerték.

Ezekre tanította Szt-Gergely a népet. Nemcsak régen történt dolgokat beszélt el, hanem kenetteljes beszédeiben az előadást összekötötte a hit- és erkölcstannal. Az összegyűlt nép a legnagyobb sovárgással hallgatta szavait. . . Azután megtért az egész nemzet és — megkeresztelkedett.

Szongott Kristóf.

Örmény irodalom az ötödik században.¹⁾

I.

Izsák és Meszrob.

Az ötödik század az örmény irodalom legnevezetesebb korszaka, a mely jogosan nevezhető az örmény irodalom aranykorának (háj mádenákénutheán voszgetaré). Úgy a király, mint a pátriárkha mindent megtesznek, hogy a tanulmányokat bevezessék Örményországba és fáradozásaik méltó gyümölcsöket termettek.

Az örmény ifjakat oda kellett küldeni, hol a tudomány és irodalom virágozott — Görögországba. Ott képződtek ki a fordítók (tárkmánicskh), kik nevezetes szellemi mozgalmat hoztak létre. Kár, hogy a kezdet méltó folytatást nem talált, minek oka a későbbi korszakok szomorú politikai viszonyaiban keresendő. Az első, kivel e korszak tárgyalásánál foglalkoznunk kell,

Szent Izsák

(Szurp Száhág párthjev — pártus —), a nagy Nerszesz pátriárkhának ²⁾ fia, ki atyjának halálakor Konstantinápolyban tanulmányokkal foglalkozott. Ő a Világosító-Szent-Gergely nemzetségének utolsó férfi sarja, mert házasságából csak egy leány született Száhágánuj ³⁾

¹⁾ L. néhai Kárekin Zárbhánáleán „Hájgágán hin tēbnutheán bádmutiun« 3. kiad. Velence 1897. 266—406 old.

²⁾ L. erről Kiszely Károly cikkét az Armenia f. évi május és június havi számaiban XV. köt. 146—150 és 169—174 old.)

³⁾ Án ujs szó szerént „kellemes“ a nőnem jelölésére.

Ájtatos élete és tudományos buzgalma egész Örményországban köztudomású volt. Nem csoda tehát, hogy Ászpurakesz káthughigosz halála után az egész nép Choszrov királyljal együtt ráruházta a pátriárkhai méltóságot. Mivel azonban a választásnál nem kérdezték meg előbb a perzsa király akaratát, azért Sápuh megharagudott Choszrov királyra s úgy őt, mint szent Izsákot megfosztotta méltóságaitól. Kis idő múlva mégis megerősítette az utóbbit a pátriárkhai méltóságban, de Choszrov helyett Vêrámsápuhot, Choszrov testvérét, tette örmény királynak.

Vêrámsápuh meghalván, az örmény főispánok (náchárarkh) Szent-Száhágot I. Jázkert perzsa királyhoz küldték, kérvén őt, hogy III. Choszrovot, kit Sápuh király a királyságtól megfosztott és börtönbe vettetett, tegye ismét örmény királylyá. Jázkert teljesítette Szent-Izsák kérését. Néhány év múlva, midőn Jázkert király a Perzsiában lakó keresztényeket üldözte, megint Szent-Izsák volt az, a ki bölcs beszédével a perzsa király szívét megengesztelte a keresztények iránt (szurpên Száhág jur imászdun choszrkjeravên ánar szirdê khághezhráczhuczh khriszdoneiczh vêrá[h]).

Megint egy évre rá, mikor Jázkert meghalt és ez okból különböző viszálykodások támadtak Perzsiában, Száhág, magához vevén unokáit, Meszrobbal, Örményország ama részébe ment, mely görög főnhatóság alatt volt (Száhág, hjédên árnelov jur tharnjerê, Meszrópá(h) hjed megdjegh Hájásztáni ájn mászê kénáczh, var Hunáczh ischánutheán dágn er). De minthogy ama vidékek a keza-reai püspökhöz tartoztak, a helyi főhatóságok nem fogadták el Szent-Száhágot (eshëntuneczhan eszurpên Száhág), a ki e miatt neheztelve, Szent-Meszrobot, Vártán unokájával, Kis Theodoszhoz küldte és kérte tőle, hogy pátriárkhai hatalmát Örményország ama részére is kiterjeszthesse, mely görög főnhatóság alatt volt (var gärená[h] jur hájrábédágán ischánuthiunê páneczhênel Hájásztáni ájn pázsnin vêrá[h] ál, var Hunáczh ischánutheán dágn er). A császár eleget is tett kérésének.

De a főispánok (náchárarkh) öt megint a perzsa részre hívták, hogy Vêrá m segélyével Árdásirt, Vêrá m s á p u h fiát tegye királylyá. Szent-Izsák magára vállalta a megbízást és igyekezett Örményországot a helyes fejlődés útjára terelni. Midő n azonban Árdásir rossz erkölcsével az örmény főispánok szívét magától elidegenítette, azok Vêrá m segítségével meg akarták öt fosztani az örmény királyi méltóságtól és azt akarták kérni a perzsa királytól, hogy ezután perzsa örgrófot küldjön Örményország fölé [var ange jedkhê bárszig má rzbán mē ghē rge Hájásztáni vérá(h)]. Ennek a tervöknek meg akarták nyerni Szent-Izsákot is, ki azonban nem állott rá. Ezt látván a főispánok, követeket küldöttek Vêrá mhoz és mind Árdásirt, mind Sz á h á g o t bevádolták (ámpászdáneczhin the é z Ártásir jev the é z Száhág). A perzsa király mindkettőt udvarához hívta s megfosztotta őket méltóságaiktól. Midő n Sz á h á g o t ismét haza küldte és csak a felszentelés jogát hagyta meg számára, figyelmeztette öt, hogy a perzsák szolgálatában maradjon s ne engedje magát rászedetni a görögök hitegetéseitől.

Idő multával, a főispánok, kifáradva a pátriárkhai széket érdemetlenül betöltők nyomásaitól, kérték Szent-Izsákot, hogy megint foglalja el a főpapi széket. De nem hajlott kérésükre Szent-Izsák és előbb Têvin város mellett huzódott meg, majd onnan Pákre vántba megy, hol majdnem kilenczven éves korában, befejezte érdemes életét.

Róla úgy kortársai, mint a későbbi történetirók kivétel nélkül nagy dicsérettel beszélnek, kiemelvén szentségét és bölcsességét. „Má h g á n á c z h u d z é n e á l, á n m á h é z j u r n h i s á d á g e t h o g h :“ halandónak születvén, halhatatlan emléket hagyott hátra, mondja róla Chorenei Mózes örmény történetiró.

Szent-Izsák irodalmi munkásságában kiváló helyet foglalnak el mindenekelőtt különféle fordításai, nevezetesen az örmény biblia-fordítás, melyről külön fogunk beszélni.

Eredeti művei közt legnevezetesebb hat fejezetből álló egyházi szabályokat magában foglaló levele.

A nagypénteken énekeltek sárágánok, melyek tiszta és világos nyelvükkel tűnnek ki és költői szépségekben gazdagok, szintén neki tulajdonítatnak.

* * *

Az ötödik századbéli örmény nemzeti irodalomtörténet másik korszakalkotó nagy alakja

Szent-Meszrob

vagy Másdoczh, Dáron tartomány Háczhegácsh falujában született. Atyját Vártánnak hívták. Gyermekkorától a hellen műveltséget szíva magába, az Árságuni örmény királyok Vághársápát városába ment s ott a királyi levéltár tisztviselőinek sorába lépett. Kis idő múlva elhagyja a királyi levéltárat és a hegyek és a puszták magányában Istennek tetsző életet iparkodik élni. Szent életmódjában több követője is akad. Azokkal együtt Koghthên városba megy és látta ott az emberek vadságát. Szívének nagy fájdalmában belátta, hogy csak a művelődés terjesztésével javíthatnak az ország sorsán. Ezt előmozdítandó, elment Szent Izsákhhoz és elmentek ketten Vénámsápuh királyhoz és az örmény betűk feltalálásán buzgolkodnak. Fáradozásukat siker követte és Meszrob parancsot nyer a királytól a Szentírás lefordítására.

Néhány segítőtársat véve magához, velők a királyi városból megint Koghthên vidékére tér, tanítván ott és prédikálván, majd a vele határos Sziunikh vidékre, hol Anániást teszi püspökké és sok szerzetest telepít le. A georgiai betűk feltalálását is neki tulajdonítják. Néhány tanítványával elment innen ugyanis Bákur georgiai királyhoz és Mózes püspökhöz. Szíves fogadtatásban részesül s egy Dsálá nevű georgiai tolmács segítségével megajándékozta őket a georgiai írásjelekkel.

Innen Örményország görög részébe megy, sok tanítványával s mivel már jó híre volt, nagy szíveséggel fogadják őt a püspökök, a főurak és a népe egyaránt.

Tanítványait Melitene városban Ákákiosz püspökre bízván, ő Kinththel és néhány mással Bizanczba megy, hol úgy a császár, mint Attikosz pátriárkha szívesen fogadják.

Ott maradván egy darabig, megtudja tőle a császár az uralkodása alatt élő örmények szomorú állapotát és megparancsolja neki, hogy iskolákat állítson és templomokat emeljen, a hol szükséges.

Örményországba való visszatérése után végrehajtja a császár rendelkezseit és sok tanítványával ismét V á g h á r s á p á t b a t ér Szent-Izsákhöz és a királyhoz, elbeszélendő nekik Isten kegyelmével elért sikereit.

A kaukázusi albánok közé is elmegy, nekik is írást csinál. Majd a georgiaiakat keresi fel ismét.

Onnan Örményországba megy és Izsákkal elkezdene fordítani. M e s z r o b Izsákot csak mintegy hat hónappal élte túl. Oságán faluban temették el. Tetemei fölé Á m á t u n i V á h á n 441-ben templomot emelt, melyet 1635-ben Fülöp katolikosz megújíttatott. V. György katolikosz az orosz örmények bőkezű adományaiból új templomot emelt a romok fölé 1879-ben és 1882-ben az ecsmiádzini szerzetesek közül András konstantinápolyi püspök a szent sír fölé felíratos emléktáblát helyezett.

A biblia-fordításon kívül különféle imádságokat is fordított, meg készítet is szent Meszrob, (innen Másdoczh = „rituale“ mellékneve is). A nagy böjti s á r á g á n o k a t is neki tulajdonítják. Tanítványa és életrője, G o r i u n szerént életének utolsó éveiben több tanácsadó levelet irt különböző helyekre.

Budapest, 1901. jún. 5.

Dr. Patrubány Lukács.

Polgármester-választás Szamosújvártt.

A halálozás útján üresedésbe jött polgármesteri szék jún. 5-én tölthetett be: a képviselő T ó d o r f i L u k á c s városi közigazgatási tanácsnokot választotta szótöbbséggel — polgármesterré.

Addig is, míg életrajzát és arcképét közreadhatnók, álljanak itt a következő rövid sorok:

A szamosújvári polgármesteri váltságna k b i z o n y o s f o k ú p o l i t i k a i é r e t t s é g g e l t ö r t é n t l e f o l y á s á h o z c s a k

gratulálni lehet a magyar-örménység fővárosának. S az alkotmányos választási küzdelemnek elnyugvása után örömmünkre szolgál kötelességszerűleg beváltani azon előlegezett ígéretünket, hogy a polgárság bizalma folytán a nagy elődök városfőnöki székébe ült új polgármester hivatalba lépését a magunk részéről is tiszteletteljesen üdvözzöljük!

A mi az új korszakhoz fűzött közéleti reményeket és egyszersmind követelményeket illeti, — addig is, míg esetről-esetre a fölmerülő fontosabb közérdekű kérdésekben elvi álláspontot foglalnánk és annak a közvélemény szellemében kifejezést adhatnánk, — egy oly kívánalomnak ohajtunk hangot adni, mely alighanem egybehangzik a városi képviselők egyetemes nézeteivel, midőn halaszthatlanul felújítandónak tartjuk a hetvenes évek ama gyakorlatát, hogy a város közigazdasági, önkormányzati és egyéb általános érdekű viszonyainak: szóval egész közállapotának ismertetése egy általános átnézetet nyújtó évi jelentésben tétessék közzé, hivatalos adatok alapján, a polgármesteri hivatal részéről.

E régi jó szokás megtartását, illetve felújítását nem tudjuk eléggé ajánlani az új polgármester figyelmébe; a kiben mi a város hivatali és társadalmi egységének legfőbb személyesítőjét látjuk.

Azon várható ellenvetésre, hogy a hetvenes évek óta városunk egyelőre megszűnt a törvényhatósági joggal bíró, vagyis municipális városok közé tartozni, — könnyen megfelelhetünk; mert éppen közelebről jelent meg a nyilvánosság előtt hasonló közjogi helyzetben levő Sepsi-Szent-György városának egy igen terjedelmes füzetet képező polgármesteri általános jelentése; a melyben a városi közélet egyes mozzanatairól figyelmetkeltő fejtegetések olvashatók s ugyanabból a tett előhaladás mérve is komoly bírálat tárgyává tehető.

Kérjük tehát Szamosújvár szabad kir. város új polgármesterét, Tódorffy Lukács őszintén tisztelt barátunkat, előterjesztett javaslatunk megszivvelésére és egyúttal kívánjuk, hogy a váratlanul elhunyt előbbi polgármester fiatal utódja pályafutásában — közmegelegedéssel találkozzék!

Megyénk tudományos társulata — Szamosújvártt.

Habár lapunk mult havi számában, melynek belső tere már le volt zárva — a tér szükéhez képest elég részletesen szólottunk azon örvendetes eseményről, mely máj. 27-én városunk falai között történt; — mégis visszatérünk az érdekes tárgyhoz, melyről még a következőket mondjuk el: A vármegye tudományos férfiainak, ezen örmény központban tartott összejövetele élőképét nyújtá a magyar-örmény testvériségnek az által, hogy a közhasznú tevékenység közös törekvése, érzületben is közelebb hozta — mondhatni egyesítette — a hosszú időszakon át inkább csak meddő versengésben élt szomszéd városok értelmiségét. Ez alkalommal együtt látta magát itt (a barátságos és vendégszerető város falai között) a vármegye két egybeolvadó népeleme, mellőzve a mi elválaszt és keresve, a mi a haza- és szülőföld szeretének nemes érzelmeiben egyesíté őket. Ebben véljük magunk is, elvi álláspontról tekintve, felismerni ezen ünnepi eseménynek a nyilvános életre kiható egy igen örvendetes mozzanatát és a jövőre nézve is megnyugtató eszmei tartalmát!

És most átadom a szót a kolozsvári „Ellenzék“ czimű lapnak:

„Szolnok-Dobokamegyei történelmi, irodalmi és ethnográfiai társulat felolvasással egybekötött közgyűlését máj. 27-én tartotta meg Szamosújvártt a deési és szamosújvári tagok részvétele mellett. A vendégeket és társulatot, kik br. Bornemissza főispán és dr. Torma alispánnal jöttek, a tanács tagjai, valamint Szongott Kristóf, az „Armenia“ szerkesztője fogadták. A tárgysorozat első pontja volt dr. Temesvári János szamosújvári főgymnasiumi tanár régiség-tári gyűjteményének megtekintése; midőn érdekes gyűjteményének legjobb példányait mutatta be s bőséges magyarázatot szolgáltatott. Kiváltképp érdekes volt numismatikai gyűjteménye, az Árpádházi uralkodók idejéből való pénznemek, — melyek egy museumban sincsenek meg oly tiszta példányokban, mint ebben. Egyetlen király idejéből sem hiányoznak a pénznemek.

A szamosújvári örmény templomban a híres Rubens-kép megtekintése után az 1724-ben épült Salamon-templomba vonult fel a társaság, hol Szirmay budapesti akadémiai festő által készített freskokat nézte meg. A templom hajójában levő legnagyobb fresko azt a jelenetet ábrázolja, midőn Ábágár: a beteg örmény király meggyógyítására hívja ennek küldöttsége, a Megváltót.

Közgyűlés előtt Szongott Kristóf tanár és az Armenia szerkesztőjének volt vendége a társaság, ki pompás villásreggelivel vendégelte meg a nagyszámú tagokból álló gyűlést. A gazdag étel- és italgyűjteményből nem hiányoztak az örmény nemzeti specialitások és ráadásul ázsiai (örményországi) valódi ó-bort töltött a poharakba. Ennek a bornak venyigéje valahol az Ararát hegynék aljában viritott; nem csoda tehát, hogy olyan nagy érdeklődést és jókedvet keltett. . .

A társulat Wlassics Gyula vallás- és közoktatásügyi miniszterhez, mint a magyar kulturális törekvések előharczosához, távirati üdvözetet küldött.“

Sz. K.

Adalékok Örményország ókori földrajzához.

I.

Az ókori geográfia fontosságát felesleges hangoztatni, mint a mely igen sok tudománynak, így az ókori művelődéstörténetnek, archaeológiának, ethnographiának . . . segédtárgya. Az ókori földrajz felvilágosít arról, hogy hol éltek ama nagy műveltségű népek, melyeknek már Krisztus előtti kulturája csodálatra ragad minket. Ugyancsak az ókori földrajz tudománya az, mely megmondja, hogy e népek mily helyeket ismertek, mily felfogásuk volt saját országukról, annak hegy- és vízrajzáról, a szomszédnépekről s az azok lakta vidékekről.

Az ókori földrajz első része a keleti népek közé vezet minket: látjuk az egyiptomiak városait, az országot behálózó

nagyserü csatornarendszert. Látjuk Elő-Ázsia asszir, méd népeinek pompás palotákkal felépített székhelyeit; de e népek kulturája is elénk tűnik, ha meggondoljuk, hogy varázsolták át az alsó Eufrát sivatag, kopár vidékeit oly szép kertté, hogy sok tudós itt keresi a szent biblia paradicsomát.

A kultúra terjedt; az asszirok és médek műveltsége északra haladt, hol a magas fekvésű örmény felföldön érte el északi határát. Az ókori földrajznak egyik legnevezetesebb kérdése, e terület meghatározása: mily városok voltak itten, hol laktak az örmények; mert csodálatos, hogy ez ország egyik oldalról a görög, másíkról a perzsa befolyásnak kitéve, északról pedig a vad hordák támadásától fenyegetve, mégis fenállt s népe nem olvadt más nemzetbe. Átvette a perzsáknak már ekkor nagy kulturáját, míg a görög befolyás mind nagyobb lett, végre pedig elérte kulturájának tetőpontját a kereszténység felvétele által.

Számos emlék figyelmeztet minket a régi Örményországra, az örmény felföld ősi lakóaira. Fontos kérdés tehát, hol éltek e lakósok, mely városokban s hogy milyen volt a régiek felfogása Elő-Ázsia e szép hegyvidékéről. Örömmel kell tehát üdvözlönnünk mind ama tanulmányokat, melyek főleg az ország régi emlékein található adatokból a régi Örményország képét tárják elénk.

A párizsi „Pánászér“ örmény filologiai folyóirat ez idei negyedik füzetének második czikke K. A. Chálátheánczh oroszul írt tanulmánya, a melyet a moszkvai régészeti társulat ülésén olvasott fel (örményre fordította Hájj Tádéán [Ecsmiádzin]), mely munka az újabb régészeti kutatások alapján fényt derít Örményország ókori földrajzára. A mű czime: A régi Örményország néhány földrajzi nevéről, melyek összefüggésben vannak a váni ékiratokkal (Hin Hájásztáni kháni áschárhákérágán ánunnjéri mászin varankh gáb unin Váneán árczánakêrutheánczh hjéd). Az ásszir és váni ékiratok alapján elég biztosan meg vannak állapítva a következő elnevezések: Urartu a szentírásban Árarát, a régi örmény királyság központi tartománya; az ásszir ékiratokban Muszászir—Mus, Milidu—Melitine és a klasszikus Enziti-Anzitenec, az örmény

Hánczith, Chár-chár az örmény Chorchorunikh vidéke. Ámid, Biajn, Tuszp, Kirini, az örmény Ámid, Ván, Toszp és Kárin (Gárin = Erzerum). Az ásszir ékiratokban előforduló Arczánia folyó, a klasszikus Arszániász az örmény Árádzáni (Árádzni, vagy Árádzáji), mely Euszebiosz krónikájának és a Pseudo-Kaliszthenesz Nagy-Sándor történetének régi örmény fordításaiban fordul elő. A váni ékiratokban: Achureáni, örmény Áchureán folyó jelenleg (törökül) Árphácshájè az Araxes ágainak egyike. Ugyancsak a váni ékiratokban fordul elő a Szuiniá szó, mely az örmény Sziunikh-nak felel meg, Risváni, az örmény Restunikh, Eriáni, az örmény Ereván, Eriván, Guriáni—Gární, az urárti Ursza király neve Urcz ararátí vidék; Ataziáni—Árdáz (most a *d* kihagyásával így: Áráz). Nikolszki, a régi örmény Armavir város nevében az urártui Áram király nevét látja. A görög forrásokban előforduló Luchiáni (görög Lüchnitisz) város neve az északi örmény Szeván lids. (Szeván-tó-)nak felel meg. — A különböző helyeken előforduló földrajzi nevek hasonlóságát s azonosságát abból is lehet magyarázni, hogy egyik-másik nemzetség, kiről a helyet elnevezték, más helyre költözött. Így az ásszir feliratokban Nakszuána helynév említettik a Ván-tó déli oldalára eső Mezopotámiában. Ugyancsak az ásszir ékiratokban szerepel ez a helynév, mint egy az Araráthoz közel fekvő város neve, ez Ptolomeiosznál Nákszuána, örmény Náchicseván, Fláviusz József görög fordításában is előfordul Apobatérion néven (Ant. Jud. I. 3) a mi „kiszállás“-t jelent: prima descensio = első kiszállás, „tursz kálu djegh“).

Az örmény térképen még más példákat is lehet találni, hol az egyes nevek délről északra vándorolnak, így a Nifát hegy Strábónál, Ptolomeiosznál stb. Nifátesz, déli Örményországban volt és pedig a Ván-tó déli részén; ez a Taurusz hegláncznak egy részét képezte, közel a Kurd hegységhez, melyből a Tigris ered. Ezzel szemben a legrégebb örmény iratokban Népat vagy Népatákán hegy a Ván-tó északi oldalán említettik, mint a keleti Eufrát forrás-vidékeinek hegysége, az Ararát hegy nyugati

oldalán. Egy másik példa. A Mászisz hegy a görög földrajzi művek szerint a Taurusz egy részét képezte s így északon vagy az örmény Mezoptániában volt; de Bizánczi Fauszt történetírónál, a kit értekező az V. századba helyez (a III. könyv 20. fejezetében, a Médz-Mászisz leáré: a nagy Mászisz hegy) a Ván-tó északi részéről említetik, az Eufrát keleti és végső vidékén, az Ábáhuni-ak tartományában, valószínűleg a mostani Szíphándagh. Fausztusz utáni időkben a Mászisz-hegy az Ararát hegyével azonos, nem messze az Araxestől. Végre az Ararátnek csúcsa a szentírás szerint déli Örményországban volt; a hagyomány szerint ott nyugodott meg Noe bárkája. A hetedik és nyolczadik század örmény feliratai említik az Ararát hegység ama részét, melyet Fausztusz Szárárdnak nevez és a mely a kurd vidéken van déli Örményországban. Az ásszir emlékek alapján is a Szararadon nyugodott meg a bárka, valószínű, hogy a midőn a déli vidékeket az örmények elvesztették vagy pedig az ott lakozó örmény népség más népektől kiszorítva északra, az Araxes medenczéjébe vándorolt, akkor neveztetett el csak Elő-Ázsia legmagasabb hegye Ararátnek.

Valóban a hasonló nevek többszörös előfordulása délen és északon nem mutatja-e általában a népnek délről északra való vándorlását?

Visszatérve az örmény földrajzi nevek egyeztetésére, meg kell gondolnunk, hogy az Urárti korszaktól több mint 2500 év mult el és hogy ezen roppant nagy idő alatt Örményország térképe sokféle változásokon ment át és nagyon valószínű, hogy fokozatosan a nevek eredeti végzetei helyett más végzetek mutatkoznak, sőt a tulajdonnevek gyökerei is többé-kevésbé átalakultak, a nyelv követeléséinek és a nép etymológiának megfelelően.

— Folytatása következik. —

Kiszely Károly.

Örményország.

A legrégebb keresztény nép iránt érdeklődik a kath. világ, ámbar az örmények többsége ezer év óta nem él egységben Krisztus igaz egyházával.

A miből az örmény nép oly sokszor kivette részét, a véres üldöztetés közelebb ismét súlyosan nehezedett a sokat zaklatott nemzetre.

Közöltük egyes részleteit az előfordult vérontásnak, melyet az őrjöngő mohammedánok elkövettek Örményország keresztény lakosain; érdekelni fogja tehát olvasóinkat ez országnak rövid ismertetése.

Örményország Elő-Ázsia fensikjának azt a részét foglalja el, mely a k. h. 52—68 és az é. sz. 37—41-ik fokai között fekszik. Ennek a 150 ezer □ km. területnek határai: éjszokról a régi Pontus, keleten Perzsia, délről Mezopotámia, nyugaton Kisázsia. Éghajlata szelid és egészséges; éjszakon és nyugaton hűvös, keleten és délen enyhe, sőt meleg is. Általában az egész ország termékeny; a mi föld parlagon hever, csak azért terméketlen, mert hiányzik a munkás kéz; alig van a termelésnek ága, mely itt haszonnal nem járna.

Az ország ősrégi fölosztás szerint ma is Kis- és Nagy-Örményhonból áll. Nagy-Örményhon vagyis a tulajdonképeni Örményország az Eufráttól keletre, a másik nyugatra fekszik. Nagy-Örményországnak nevezetessége az Ararát hegység, melyet az örmények Mászisz,¹⁾ a törökök „Aghèr Dagh“ (meredek hegy), a perzsák „Kuh-i-Nuh“ (Noé hegye) név alatt ismernek; mellékesen említjük, hogy Chorenei Mózes, a hírneves örmény történelíró tudomása szerint az Ararát név nem a hegységet illeti meg, hanem azt a síkságot, melyen Árá nevű örmény király elesett az Assziria ellen vívott csatában; ugyanis Ararát a. m. Árái árád (Árának sok [vére ömlött]).

Az „örmény“ név az örmények szerint Ármenáktól ered, aki a vizözön után a Eriván-völgyben telepedett

¹⁾ Ármájisz örmény királynak Ámásziá fia saját nevével „Mászisz“-nak nevezte.

meg; atyja Háik volt, azért nevezi magát a nép ezen a néven. Azonban a Dárius-féle föliatokban Örményhon mint tartomány szerepel Arminigya név alatt, eredetileg tehát Ar-Minni (a Minni törzs hegye) lehetett; ezt a törzset említi is Jeremiás próféta: „Szólítsák föl ellene Ararát, Menni és Ascenes királyait“. (51, 27.)

Örményország földrajzi helyzeténél fogva olyan éghajlattal bír, minővel az olasz, görög és spanyol félszigetek, de a felületnek magassága és mélysége szerint vannak hővidékei és tropikus részei is. Az Ararát hegység 4—5 ezer méter magas, ellenben a Káspitenger felé huzódó síkság alacsonyabb a tenger tükrenél. Ebből magyarázható meg, hogy p. o. Diarbekirben a napsugarak megolvasztják a kupolák érczetőit, az ország más részeit pedig féleven át hó borítja. A télen utra induló karaván bundákkal látja el magát, nehogy megfagyjanak emberei a hősivatagban, a hol a szélvész, vagy hózuhatag százankint temeti el az utasokat. Már Strabo említi, hogy a vihar és hózuhatag által eltemetett utas ruddal töri át a hó szemfödélét, így adván tudtul a mentőknek, hogy a hőtömeg alatt emberélet viaskodik a halállal. Ily módon szabadult meg egykoron a csecsemő Szánádrug király, miután három nap lebegett élet-halál között dajkája emlőin; Dirán nevű unokája nem volt ily szerencsés, mert a hó alatt lelte sirját, miután 20 évig uralkodott. Az utasok megmentése végett menházakat emeltek a legveszélyesebb pontokon. Az örmény télnek szigorúságát Aranyszájú sz. János is átszenvedte, midőn Eudoxia császárnő számkivetésbe hurczoltatá.

Örményhon hegyvidékén nem enyhébb a tél, mint az Alpeseiken vagy az Északi-fok körül; ez azért meglepő, mert ugyanakkor az ország más részeiben enyhe, sőt tikkasztó a hőmérséklet. Így p. o. Szívász,¹⁾ a régi Szébászthe vidékét hó borítja, midőn Trapezuntban a narancsfa virágzik, Moszulban pedig jéggel hűtik az italt.

A hegyvidék nyáron kellemes tartózkodási hely; enyhe és fertőzetlen levegője, tiszta vize, szinompás növényzete, izletes gyümölcsök sokfélesége Szemirámisz királyné óta csalogattak ide nyaralni koronás főket. A Ván-tó és város mellett épült várkastély 300 láb magas kőszálon állott,

csak hogy 5000 láb magas az a fensík, melyből ez a köszál magányosan kiemelkedik; ez lehetett Szemiramisz első nyaralója, ha alapos az örmény hagyomány, mely Vánt Szemiramakert (Szemiramisz építménye) név alatt ismeri.

Az örmény hegyvidékről lehuzódnak az állatok telelni a síkságra; ilyen az Araxes által átfolyt Monghi pusztá vagy mezőség, mely nyáron ösztövére mezőjében csak mérges kigyókat rejteget; tapasztalta ezt Pompejus, kinek seregéből többet pusztítottak el a csuszó-mászó férgek, mint az ellenségnek fegyverei; ez a síkság a tél és nyár között jó legelő, melyen a mongolok szerették méneseiket bizlalni; a nyár közeledtével beállott forróság előtt a mongol főurak fölhuzódtak az erdős magaslatok hűvös árnyékába. Itt állott egykor Abagha khan fényes várkastélya, mely terjedelemre városnak is beillett; a római legiók is itt kerestek enyhülést fárasztó táborozás után; nagyon valószínű, hogy sz. Expeditus vértanú is itt üdült a „legio fulminatrix“²⁾ keresztény harczosaival, kiknek parancsnoka volt.

Az Ararát törzséből kiágazó hegylánczok egyike ugy szeli keletről nyugatra Örményhont, hogy az északi résznek vizei a Fekete- és Káspi-tenger, a déli részén pedig a Közép- és Perzsa-tenger felé sietnek. Különben az Ararát csak egy tagja annak a roppant hegységnek, mely ágaival Ázsiát egész hosszában behálózza. — Az Araráton kívül még a Kaukáz és Taurusz is juttat Örményhonnak másodrendű hegységeket. Általában az örmény hegyvidék fölülmulja az Alpesekeket és Pyrenéeket mind az alakok sokfélesége,

¹⁾ E várost Mithridates Eupator alapítá Eupatoria név alatt; később Pompejus tiszteletére Megapolis (a nagynak t. i. Pompejusnak városa), majd Szebasztosz (a fölséges) lett. Örményül: Szjévász, törökül Szévász. Fekszik a Kizil-Irmak (régí Halysz) partján; székhelye Szévász vilajetnek; lakosainak száma 50,000. Itt történt, hogy Timur mongol császár a város bevétele után 1401-ben 4000 örmény lovast elevenen temettetett el.

²⁾ Helyesebben „legio fulminata vagy fulminea“ (villámos ezred). Ezt a nevet viselte Márk Aurél óta a „Legio duodecima gemina“, mely legénységét Malacia örmény város környékén toborzotta és keresztényekből állott. Midőn Márk Aurélt 174-ben a mai Esztergom közelében a kvádok és markomannok seregestől körül-

mind tömeg-nagysága által. Meggyőződik erről, a ki Mezopotámia síkságáról nézi az örmény hegységet vagy pedig a Fekete- és Káspi-tenger fensíkjáról, mely maga is 6000 láb magas. A hegységnek Mászisz vagy Nagy-Ararát nevű csúcsa 1500 lábbal haladja meg a Mont-Blankot. A Nagy-Ararát, mely három oldalon szabadon áll, az Araxes síkságából 5163 m. magasra emeli valaha erdős, ma ősz fejét, melyen 50 mérföld távolságra látszik az örökös hó.

A Kordillerák és a Himalája magasabb csúcsai mellett az Ararát az által lep meg, hogy társak nélkül magában komorkodik. Ősz feje rikitó ellentétet képez sötét oldalaival, ha ezekről leolvadt a hólepel; tudnunk kell ugyanis, hogy az Ararátot csak 4000 m. magasságon túl borítja örökösen hó; az alantabb eső részek, leszámítva néhány hasadékot, évenként megszabadulnak a jég és hó pánczéljától.

De hova lesz a roppant víztömeg? A jó Isten gondoskodott, hogy el ne borítsa, össze ne tépje az egész országot. Az örmény hegység hasonlít domború paizshoz, melyről négy tengerbe folynak szét a vizek. Mivel az olvadás hirtelen történik, a népnek gondoskodnia kellett, hogy a termeléshez szükséges víz rendelkezésére álljon; ezt elérni csak víztartók és csatornák építése által lehetett. A vízépités művészetében oly sokra vitte az örmény szorgalom és leleményesség, hogy nemcsak csatornákkal behálózta az egész országot, hanem, a hol a szükség parancsolta, még a folyók medre alatt is elvezette a vizet; az örményeké a dicsőség, hogy 900 évvel megelőzték az angolokat, a kik alagutat ástak a Themse medre alatt;

zárolták, a legio fulminatrix imádságára Isten a szomjazó római seregnek esőt adott, az ellenséget pedig villámokkal sujtotta. A Márk Aurél tiszteletére emelt emlékoszlop kőbe vésvé ábrázolja ezt az eseményt avval a különbséggel, hogy Jupitert tünteti föl mint esőt ajándékozó és villámokat szóró jótévőt. Van a „legio fulminatrix“ név eredetéről még egy hagyomány: Krisztus Urunk idejében a jeruzsálemi helyőrséget az említett legio szolgáltatta; midőn Pontius Pilátus helytartó a kinszenvedés husvétjára Jeruzsálembe ment, katonai kíséretéhez e szavakkal fordult volna: „Kit fog sujtani a villám, mely kezembe adatott?“ — Szent Expeditus vértanu a Malaciában állomásozó „legio fulminatrix“ parancsnoka volt; emlékét ápril 19-én ünnepli az egyház.

ugyanis Áni, a Rupenita örmény királyok fényes székvárosa birt ilyen alaguttal.

A vízépítés mesterei ahhoz is értettek, hogy a szilaj vizeket megfékezzék áthidalással. Nehéz földadat volt ez, melyet megoldani nem sikerült sem Nagy-Sándor-, sem Augusztusnak. Az örmény hitépítésnek egyik mesterműve az a boltív, melyet a kegyes Nana özvegy királyné építtetett egy meredek fölé, emlékére férjének, a szerencsétlen Bagratida Abbásznak.

Örményhon vizrajza az Eufrát említése nélkül hiányos volna. A szentírás első lapjain említett folyó örmény földön ered két forrásból. Nyugati ága Erzerum közelében fakad 9000 láb magasságban a Virág-hegyen. Kis- és Nagy-örményhon között 12 mérföldön 300 vizesés zaklatja folyásában. Árádzáni név alatt ismert keleti ágnek Mus közelében a Niagarával vetekedő vizesése van, melynek neve Gurgur vagyis bömbölő.

Az örmény vizeken, különösen az Eufráton veszélyes a hajózás. Kezdetleges jármű itt a kerek bárka, melynek bordái fűzfából vannak, boritéka pedig kecskebőr. Ha megérkezik céljához, fáját eladják, a bőroket pedig szamarakon szállítják vissza a gyalog hazatérő hajósok.

Örményhon terményeiből csak röviden említünk néhányat, hogy föltüntessük az ország termékenységét, melynek hajdan gazdagságát és erejét köszönhette.

Ásványai: a vörös agyag, bóris, álny-zsir, kén, nafta, földszurok, kőolaj, kőszén, márvány, kristály, alabastrom, bazalt, réz, arany, ezüst, ólom, ón.

A növényzet gazdagságát képezik terjedelmes erdők, kövér legelők, melyek sok millió kecskét, birkát és barnot táplálnak. A gabona bő termést ad, a mezők virágaiból a méhek illatos mézet készítenek.

Az Araxes és Eufrát vizeiben ma is gyakoriak olyan természetes halak, a milyen ráijesztett az ifjabb Tóbiásra. Oroszlány, tigris és párducz már kevés van. A kutya természetes és izmos, a macskának szöre hasonlít az angora és hermelin szőrméhez. A vaddisznó és vadszamár gyako-

riak. Az örmény paripák híresek, valamint a fehér öszvér is; a szamar erős és szálas.

Jobban érdekel bennünket, miképen jutott Örményhon a keresztény hitnek birtokába. Az Edesszában uralkodó Ábgár királyt illeti a ker. vallás meghonosításának érdeme. Régebb idő óta beteges levén, hallott Jézus csudáiról; eltökélte magát, hogy levélben ő is hozzá folyamodik. Ime levele: ¹⁾

— Ábgár ²⁾ edesszai király Jézusnak, a Megváltónak, a ki megjelent Jeruzsálemben. Hallottam azokról a gyógyító-sokról, melyeket füvek és orvosságok alkalmazása nélkül eszközöltél. Megtudtam, hogy a vakok általad visszanyerik szemök világát, a sánták lábaik épségét, gyógyítod a belpoklosságot, kiűzöd az ördögöket és tisztátalan lelkeket, orvoslod a legmakacsabb betegségeket, feltámasztod a halottakat.

Mert mindezt hallottam, hiszem, hogy te Isten avagy Istennek fia vagy, azért szállottál alá, hogy e földön ezeket a csudákat műveljed. Ennekokáért irok neked és kérlek, tisztelj meg eljöveteled által és gyógyíts ki abból a betegségből, mely engemet gyötör. Hallomásom szerint a zsidók zugolódnak és incselkednek ellened. Van nekem egy városom, mely kisded ugyan, de annál szebb és kettőknek elég volna.

A hagyomány szerint az Ur Jézus imígyen válaszolt volna.

„Boldog vagy Ábgár, mivelhogy hittél bennem anélkül, hogy láttál volna. Mert írva vagyok rólam: a kik láttandottak, nem fognak bennem hinni, hogy a kik nem láttak, higynének bennem és üdvözüljenek. A mi azt a kérésedet illeti, hogy meglátogassalak, nekem be kell teljesítenem, a miért e világra jöttem, azután pedig visszatérek ahhoz, a ki engem

¹⁾ Eusebius egyházi történetíró találta ez iratokat az edesszai templom levéltárában; utána közölte Chorenei Mózes örmény történetíró is. Gelasius pápa kijelenté, hogy mindkét levél korcs, de olvasásukat nem kárhoztatta.

²⁾ Az Ábgár név az örmény „ávák ájr“ (jeles férfi) rövidített alakja. Csak ez az egy örmény király viselte az Ábgár nevet.

küldött. Ha majd ahhoz visszatértem, elküldöm hozzád tanítványaimnak egyikét, a ki téged meggyógyít és életet ad egész népednek.“

A Megváltó kinszenvedése után Tamás apostol elküldötte Ábgárhoz egyik tanítványát Tádét, hogy a királyt meggyógyítsa és népének az evangéliumot hirdesse. A nép követve fejedelme példáját, lassankint föl hagyott a bálványok imádásával. Sok örmény főur fölvette az új vallást nem meggyőződésből, hanem hogy fejedelmének kedvében járjon. Az Ábgár után uralkodott Ánánun és Szánátrug királyok hűséget fogadtak ugyan, mégis véres üldözést keltek a keresztény vallás ellen 309 körül. Mindamellett Világosító-Szt-Gergely érdeme volt, hogy Nagy-Tiridat király uralkodása alatt gyökeret vert a kereszténység, mert a Válásábádban tartott zsinaton (426) már kereszténynek vallotta magát Örményhon. Jobb idők Száhág (Izsák) pátriárkha alatt (390—441) derültek az örmény egyházra, ámbár Szápor perzsa király ki akarta irtani, az eretnekek pedig az egység megbontásán mesterkedtek. Száhág és Meszrop ekkoriban magánhangzókkal kiegészítvén az örmény ABC-ét, hozzá lehetett fogni a szentírás fordításához. Nesztorius eretnek-ségét 432-ben elítélte az egyház, de a béke rövid volt, mert a VII-ik század folyamában az örmény papság egyik része az eretnek-ség karjaiba vetette magát; azóta az örmények nagyobb része elszakadt Krisztus egyházának egységétől; a Florenczben (1439) tartott zsinaton létesült ugyan az egyesülés, de rövid ideig tartott.

Az örmény egyház az isteniszolgálatban kezdet óta a nemzeti nyelvet használja; a pápa főnhatósága alatt Katholikosz címmel egy főpásztor állott az egyház élén, az egyes tartományok szerint pedig a „Katholikosz“ alatt álló püspökök gondozták a híveket. Midőn 440 körül az országon megosztottak a perzsák és görögök, a Katholikosz volt a nemzeti összetartozást eszközölő kapocs. Idővel azonban egyes örmény főpásztorok fölverték a pátriárkha címet, és evvel megkezdődött a versengés és visszavonás. Legelőször a jeruzsálemi püspök használta ezt a címet; mert Kis-Örményhon Ciliciai tartományában lakott, „ciliciai pátriárkha“ elnevezés alatt maradt fenn czime; a ciliciai

pátriárkha egységben él a kath. egyházzal; székhelye ma Konstantinápoly. — Az Ararát tövében, orosz területen fekvő Ecsmiádzin ¹⁾ (az Egyszülött leszállása) kolostornak legelső papja a pápától kapta a pátriárkha czimet. A szakadár örmények mai napig is fejöknek vallják az ecsmiádzini Katholikoszt, kinek joghatósága kiterjed az összes nem-egyesült örményekre: Török-, Orosz-, Perzsa-Örményország, Románia, India, Amerikában. Harmadik pátriárkha 1461 óta a konstantinápolyi.

Az örmények ma egyesültek vagy szakadárok; az egyesülteknek feje a ciliciai pátriárkha, a ki Konstantinápolyban lakik. A szakadár örmények feje a Katholikosz; ez alatt áll a konstantinápolyi, jeruzsálemi és sziszi (ciliciai) nem-egyesült pátriárkha.

(„A kath hitterjesztés lapjai.“)

Kisebb közlemények.

Téritő apostolunk: Világosító-Szt-Gergelynek napját az idén jún. 23-én ültük meg. Előbb körmenet volt a főpiacson; kivették a kereskedő-társaság nagy, párját ritkító zászlóját is. Ezen szép körmenetben részt vett az egész város. A piacz zöld ágakkal volt feldiszitve és zöld füvel volt behintve. Mikor a visszatérő menet a templomhoz közeledett, a kántor a megható keleti dallammal bíró szép „Ikhen hájdzémkh“ kezdetű éneket, mit évenként csak Szent-Gergely napján és téritő apostolunk litániai alatt szoktunk énekelni, — kezdette énekelni. A szentmise-áldozatot benn a templomban Szent-Gergely oltáránál mutatta be derék plebánosunk segéd-papjaival együtt a Mindenhatónak. A nagy templom egészen tele volt újatatoskodó hívőkkel. A zenés-mise részletei közül nagy elismeréssel kell szólnom Karsai Gyula tanár művelt, sok szép tulajdonsággal bíró kedves nejének: Jánovics Viktoria úrnőnek iskolázott énekéről és gyönyörű szép hangjáról. Kétszer énekelt: előbb evangélium előtt, később „Jév ént Szérovpesz“ (Sanctus) után. Csengett a templom, melynek terjedelmes terét egészen betöltötte

¹⁾ Ez az örmény szó össze van téve: *ecs* (leszállás), *mi* (egy) á (kapcsoló hang), *dzin* (szülött). Az örmény hagyomány szerint Világosító-Sz.-Gergely látta az Egyszülött leszállását, amiért aztán a volt Válársábád hajdani főváros közelében fekvő helyet az örmények Ecs-mi-á-dzin névvel ruházták föl.

a szép, sokaktól méltán irigyelt erős hang. Sokszor és sokaknak énekét hallottuk már e templomban, épp azért tartozkodás nélkül kimondhatjuk az igazságot, hogy ilyen szépen ezen templomban még nem énekelt senki. Azért, midőn itt nyilvánosan szíves köszönetet mondunk Ő Nagyságának, ki ritka szép hangjával ezen egyházi ünnepély fényét emelte, egyúttal a hívek nevében is kérjük, hogy dicsőitse Istent gyönyörű hangjával templomunkban ezután még sok ízben annál is inkább, mert minden egyes alkalommal nemcsak „kétszeresen fog imádkozni,“ hanem a vallásos buzgóságot is fokozni fogja... A jó Isten pedig nemes fáradozásának jutalmául állandó egészséget, hosszú életet fog adni Nagyságodnak, hogy még sokáig boldoggá tehesse műveltségével, szépségével, olvasottságával, takarékoságával, háziasságával, nemes, jó lelkével... derék férjét, ki megérdemelte Nagyságodat... .

Világosító-Szent-Gergely ereklyéje. Nemzeti örmény történetíróink közül többen tesznek említést arról, hogy Nerszesz Sinogh kátholikus Szent-Gergely földi maradványait elhozatta Thortán-ból Árábárba és itt a nagy szent tiszteletére épített (azért is neveztetett „sinogh“ = építető Nerszesznek) templom alapjaiba helyezte el a szent ereklyéket. Erről megemlékezvén Krimián Hájríg, Ecsmiádzin mostani hírneves kátholikusza, elküldötte Tadeán Chácsahig nevű tudós papját Árábárba, hogy a Szent-Gergely nevű egyház (mely Zuárthnoczh nevet is visel) romjai között ásátást eszközöljön. És íme áldásos munkáját meglepő siker koszorúzza: mult év okt. hó 28-án megtalálta a Szentnek vállkules-csontját, mit nagy örömmel Ecsmiádzinbe vitt. A kátholikus a szent-ereklyét értékes foglalatra téve egy oltárra helyezte. Ezen hely azóta már bucsújárárhelylyé változott. Az árábári mondott egyház pogány templom romjai fölé épült: miért most az ásátás alkalmával számos pogánykori felírásra is akadtak, melyeknek elolvasása és megfejtése végett a kátholikus Párisból Ecsmiádzinbe hívta az örmény szaktudós Pázmádsiánt a „Pánászser“ (Phylogosz) szerkesztőjét, ki a meg-tisztelő felhívásnak édes-örömet eleget is tett... .

Melkhon chán. Muzaffereddin Sáh annak jeleül, hogy tudja az igazi érdemet méltányolni, — taval, midőn Párisban járt, többször kitüntetett nagykövetének: Melkhon chánnak sajátkezűleg adott újabb nagy, kitüntető rendjelt. Melkhon chán egyike azon örmény diplomatáknak, ki nemcsak maga számára, de nemzetének is tiszteletet szerzett Európa előtt, ki politikájával és kiterjedt összeköttetéseivel jelentékeny helyet foglalva el a diplomáciai világban, — nagy szolgálatakat tett Persiának. Ime a sok közül bár csak egyről teszünk említést. Melkhon chán, mint Persiának teljhatalmú követe az 1878-ban Berlinben tartott kongresszus alatt kivitte, hogy a török-perzsa határon levő Khothuri török kerület minden vérontás nélkül Persiának adatott. Molkhon chán, ki nagy nép-szerűségnek örvend. — nevét kiváló tiszteletben tartják a perzsák... .

Irodalom és művészet.

Szamosújvár monográfiája. Lapunk szerkesztőjének nagy munkájáról, mely néhány nap múlva meg fog jelenni, a következő elismerő szép sorokat írja a „Magyar Polgár“ (1901. jún. 17. 127 szám): „Szongott Kristóf, a jeles armenista megírta három kötetben Szamosújvár monográfiáját. A három kötet 1300—1400 oldalt tesz ki és 594 képmelléklet van az egyes kötetekhez csatolva. Szamosújvár városának teljes monográfiáját veszi ezúttal az olvasó a beköltözés kezdetétől a legutóbbi időkig. Szongott Kristóf nagy szorgalommal és fáradhatatlan lelkesedéssel dolgozott éveken keresztül, a míg jeles munkájával végre elkészült. A hazai örménység történetének, ipari, kereskedelmi életének, irodalmi és politikai szereplésének részletes és kimerítő képét találja meg az olvasó ezekben az értékes kötetekben, melyek a Szongott Kristóf tudásának és nagy erudíciójának adják bizonyosságát. A három kötet már készen van, de csak e hó végén fog megjelenni, mikor majd részletesebben is meg fogunk emlékezni felőlük. A három kötet előfizetési ára 7 frt 50 kr. Az előfizetési pénzek a szerző czimére Szamosújvárra küldendők.“

A rom-kápolna. Sujánszky Antal, veterán egyházi költőnknek félszázad előtti művei közül választottuk ki az alábbi poétikus s rokat, — mint az ő magasan szárnyaló hitköltészetének egyik, érzés- és hangulatteljes tartalma által különösen kiváló darabját, — a r o m b a d ó l t k á p o l n a szemléleténél nyert természetfölötti hatások rövid, de költői visszatükrözését, — a mint az egy hívő lélek érzületében megnyilatkozik és religiosus erejét, elemi közvetlenséggel érezteti. Ilyenkor vesszük észre, hogy csak az a költészet a v a l ó d i m ű v é s z e t, a mely igaz eszméket teremt vagy legalább az ily eszmék helyes irányú terjesztésének hivatott eszköze gyanánt jelentkezik. Ha így fogjuk fel az „é g i m ű v é s z e t“ czélját és rendeltetését, — élvezettel olvashatjuk ma is, e régen írt, de értéküket el nem veszített, költőileg hatásos sorokat:

Hús erdő-lombozat közt,
— Magányos hegyfokon —

Kápolna áll, s magasra
Mered föl a torony.

A szélvész megviselte
Elporhadó falát;
Nem hallod a harangnak,
Többé, ezüst szavát.

Körötte a vidéken
Halálesönd ünnepel;
Megrendül árva sorsán
Az érező kebel.

De benn, az áhítatnak
Lebeg még szelleme,
Mely most is a szivekbe
Hit-áldást öntene!

S mint egy csudás varázstól
Fölzengni hallsz — imá t . . .
Mely innen égbe szárnyalt
Sok zordon éven át!

„**Pro Armenia**“ cím alatt tavál nov. 25-én Párisban új lap indult meg, mely a megtámadott ázsiai örmények helyzetéről hoz kimerítő, pontosan tájékoztató közleményeket. Havonként kétszer jelenik meg: 10-én és 25-én. A belföldi (Franciaország) 8 és a külföldi 10 frankért rendelheti meg. A szerkesztőség czime: 17. Rue Cujas, Paris.

Közgazdasági élet.

Magyar vállalat Örményországban. A függetlenségi pártnak, katolikus szelleméről ismeretes, zsenialis vezérpolitikusa: **Ugron Gábor**, a delegáció albizottsági tárgyalásai folyamán, nem habozott kijelenteni, miszerint keleti kereskedelmi politikánk akkor lesz biztos alapra fektetve, ha a Feketetenger trapezunti kikötőjéből — a Tigris és Eufrat völgyeibe (tehát a tulajdonképpen **Armenia** földjére) osztrák-magyar tőkepénzesek által a vasúti közlekedés kiépítették. Ettől várja **Ugron** a levantei magyar kereskedelmi összeköttetések egyedül biztos föllendülését.

Uj orosz vasúterv. Oroszországban egy transz-balkán vaspálya-vonal kiépítését tervezik, mely szerint a Feketetengert — az Adriával összekötő, legrövidebb vasúti közlekedés létesíttetnék. Ennek czélja az volna, hogy az oroszthoni gabonakivitel fokozottabbá váljék, a Don- és Volga-vidék területeiről, **Európa délnyugati** piacjai felé. Az útirány a vármai kikötőből indulna ki; a mely monarchiánkkal jelenleg is direkt vasúti összeköttetésben áll. A vasut nemcsak Oroszország, hanem **Bulgária, Szerbia, Törökország** és **Kisázsia** kereskedelmi érdekeit is előmozdítaná **Európa déli** részein.

A „Szolnok-Doboka“ (25-dik szám, 1901. jún. 23) a többek közt ezeket mondja: Az érvényben levő törvényhatósági szabályrendelet szerint az első építkezési osztályba tartozó területen (nálunk Szamosújvárt a Viz- és Középutczában) a nagyobb épületeknél a meglevő régi zsendely-fedelek újból építése csak tűzmentes anyaggal engedélyezhető. Ez a rendelkezés a gyakorlatban akként alkalmaztatott, hogy a régi zsendelyfedelek hasonló anyagból való helyreállítását (javítását) csak bizonyos korlátok között engedélyezte meg a hatóság; noha a szabályrendelet a lényegtelen

javitásokat egyáltalán hatósági engedélyhez nem köti. . . A tűzbiztonság, minden esetre, elsősorú közérdek, de közgazdasági szempontból nem kisebb jelentőségűek azok a káros következmények sem, melyeket a már meglévő épületek helyreállításának bizonyos határon túlmenő korlátozása maga után von. Több helybéli birtokos által előterjesztett folyamodvány alapján ezeken a bajokon kívánt segíteni vármegyénk alispánja azon elvi kijelentésével, mely szerint jövőre csak ama (zsendelyvel fedett) épületekre nézve tartja megkövetelhetőnek a tűzmentes födem alkalmazását, melyeknek egész fedélszerkezete újból építtetik, ellenben azoknál, melyeknél csupán a zsendely-födem kicserélése szándékoltatik a nélkül, hogy a fedélszerkezet bármiképpen is érintetnék, ezen művelet nem lévén a fedél újból építésének, hanem csupán javításának tekinthető, az újból zsendelyvel való fedés a szabályrendelet szempontjából kifogás alá nem esik.

Mi ujság az örmény világban?

Seliková Mártha alapítványai. Ez a nemeslelkű örmény nő, ki a Ghorgháneán családból eredt, Tiflisben volt házát végrendeletileg a boldogságos Szűz tiszteletére épült egyháznak hagyta oly feltétellel, hogy az annak jövedelmével leányiskolát alapítson (A ház 32600 frtra [= 20 000 rubel] van becsülve); chárkhovi birtokát pedig, mely 81.500 frtot ér (50000 rubel) a chárkhovi örmény apáca-iskolának hagyta. Pénzét, valamint azt az összeget, mely ingó vagyonának eladásából folyt be, a tiflisi leánygymnasiumba járó alapítványos tanuló leányok számára hagyta. Végre 1000 rubelt (= 1630 frt) hagyott a tifliszi Thántoján nevű örmény egyháznak, hogy az annak kamatjáért évenként lelkeért szent-misést mondasson.

Megérdemlett kitüntetés. A Gulbengján-ház, mely Törökország majdnem minden jelentékenyebb városában tart fenn virágzó kereskedést, — egyik legjelentékenyebb tagjának: Gulbengján Kálusznak a kereskedelem terén szerzett érdemei elismerésül harmadosztályú Medsidie-rendet adott a szultán. — A perzsa Sáh pedig Szárádseán Chácshig chán nevű örménynek adott Siri-Churidi rendet azért, hogy a perzsa-kereskedelem emelése körül tett szolgálatait jutalmazza meg. . .

Felelős szerkesztő és kiadó-tulajdonos: **SZONGOTT KRISTÓF.**

Szamosújvárt, Todorán Endre „Aurora” könyvnyomdája.

✿ Hazai krónika. ✿

A „Magyar polgár“ (1901. jún. 19. 137 szám) ezeket mondja: A hazai örménység legnagyobb ünnepét: Világosító-Szent-Gergely napját minden évben a pünkösdi szombatját követő negyedik szombatnapon szokták megtartani annak emlékére, hogy Világosító-Szt Gergely az ázsiai örménységet a keresztény vallásra térítette. Az erdélyi örmény városokban, különösen Szamosujvárt nagy egyházi ünnepek kíséretében ülik meg ezt a napot, mely nemcsak az örmény közönségnek, hanem a városnak is hivatalos ünnepe. Kolozsvárt szintén gondoskodtak az idevaló örmények Világosító-Szent-Gergely ünnepének megülésétől, s mintegy hozzánk beküldött értesítésben olvassuk, e hó 22-én a Mátyás- király-téri templomban a Szent-Gergely oltáránál örmény szertartású istentisztelet lesz d. e. 10 órakor. Az előtte való napon d. u. 6 órakor és az ünnep napján ugyancsak d. u. 6 órakor ünnepélyes vecsernyét is tartanak örmény szertartás szerint.

Korbuly Bogdán bankigazgató és nagybirtokos máj. hó 24 én ülte meg születésének 86-dik évfordulóját. Az érdemes férfiút születésnapja alkalmából nemcsak „a kolozsvári közélet számos előkelősége“, de a vidék is felkereste szerenese kívánataival. Üdvözlők nagy számához csatlakozik lapunk szerkesztősége is!

A **tiszti orvosi vizsgák** országos bizottsága által Kolozsvárt 1901 év márcz. hó 30-tól ápril 3-ig tartott vizsgálatokon képesített **Dávid János** városi orvos (Kézdi-Vásárhely).

Kinevezés. A belügyminiszterium ideiglenes vezetésével megbízott m. kir. miniszterelnök **Dr. Urmánczy Nándor** Kis-Küküllő vármegyei aljegyzőt és tiszteletbeli főszolgabíróát a m. kir. belügyminiszteriumhoz segédfogalmazóvá nevezte ki és főispáni titkári minőségben szolgálatra Kis-Küküllő vármegye főispánja mellé rendelte.

A **francia** mondja „Keresd az asszonyt!“ Tényleg a társadalmi élet minémisége a nőtől függ. A keresztény nő, keresztény társadalmat teremt. **Wetzel X. Ferencz:** „Az asszony“ című kitünő művecskéje valóságos kitéje a keresztény nőnek, asszonynak. Csattanósan, pattanósan, erényeivel és hibáival van bemutatva a keresztény asszony. A ki hasznos ajándékot akar szerezni nőismerőseinek vagy leánygyermekének, az megszerzi ezen eszinosan fűzött művet, a melynek ára 80 fillér. Megrendelhető **T. Pelikán** Krizsó kiadásában: Budapest VII. ker. Csömöri út 22.

☞ Szamosújvári Hiradó. ☞

— Dr. Molnár Antal országgyűlési képviselőnk az évenként közszélokra adományozni szokott 100 forint összeget, az idei Világosító-Szent-Gergely ünnepére, az újonnan választott polgármester: Tódorfi Lukácsnak rendelkezésére bocsátotta, a mely összeg ezúttal a szegények segélyezésére fordított; kiknek méltó hálája száll az adományozó nemes tettére!

— Az úrnapi ebéd, mit Bárány Lukács szeretett plebánosunk adott, az idén is népes volt. A gazdagon terített asztalra sokféle és igen izletes étkek kerültek. Ettünk „chádájégh“-öt (bábakalács) is, mit csak kiváló, nagy ünnepekre szokott készíteni az örmény nő. Jó borok. Ebéd alatt sok, szép felkészöntőt hallottunk. Figyelmes plebánosunk meghívta dr. Molnár Antal országgyűlési képviselőnk is, ki az nap érkezett haza: meglátta a körmenet alatt. A felszolgáló nők közül különösen a csinos, szép és művelt K a t o n a Elláról kell dicsérőleg megemlékeznem, ki előzékenységgel, ügyességével, figyelmével feltűnt a vendégek előtt is...

— Műkedvelő társulatunk Mihelics Károly tanárnak és nejenek távozása alkalmából 1901. jún. hó 15-én a városi vígadó nagy termében részben a Vörösmarty-szobor javára bucsúzóul Rákosi Jenőnek Magdolna című ötfelvonásos parasztragoediáját adta elő. Személyek: Gyömbér Mihály parasztagazda — Bodor Sándor; Ágnes, a felesége — Füssyné Huszár Amália; Laczi, a fiok — Mihelics Károly; Boreza asszony — Papp Máriczi; Magda, a keresztleánya — Mihelicsné Ruzsai Etel; Sisko Ferdinánd, segédjegyző — Kolbay Dezső; Koronainé, a törvényszéki elnök neje — Bodorné Török Irma; Berezi, a fia — Filep János; Lajos — Begidsán Gerő; Magdus — Voith Mariska; Matyi gyalogpostás — Székely József; Zsófi szakácsnő — Bándyné Merza Ilona; Juezi eseléd — Murádin Terka; rendőrbiztosok: Füssy József, Báldi Jenő; törvényszéki jegyző — Schultz Eduárd; egy fiatal ember — Gönczi Mihály; komaasszonyok: Bándyné Merza Ilona, Papp Máriczi; pálinkás boltos — Báldi Jenő. — Sokan voltak. Kitűnően játszott nagyon nehéz szerepében Mihelicsné Ruzsai Etelka és férje Mihelics Károly.

— Állami főgymnásiumunkban jún. 7-én és 8-án folytak le az érettségi szóbeli vizsgálatok Kuncz Elek tankerületi kir. főigazgató elnöklété alatt. Írásbeli érettségi vizsgálatra állott 16 növendék; ezek közül szóbeli vizsgálatra bocsátott 15, kik közül jelesen éret: Jakóbi Emil és Nagy Miklós; jól: Kuales Norbert, Miksa Romulus, Neámtiu Emil, Orlovsky József, Szentes Béla, Rácz Győző, Balogh Árpád, Drágosiu Gyula, Fülöp Lajos. Mezei János és Petul Gyula egyszerűen éretteknak nyilvánítottak.

— Érettségi vizsgát tett növendékeink jún. 8-án estve a kérői fürdő helyiségeiben bucsú-vacsorát adtak, melyre a tanári testületen kívül meghívták dr. Molnár országgyűlési képviselőnk, járásbíránkat: Gajzágó Ferenczet és az új polgármestert: Tódorfi Lukácsot. — Ugyanezen ifjak néhány nap mulva a városi vígadó nagy termében sikerült táncmulatságot is rendeztek.